

Πατριαρχικοί Άγιοι Νεοεθνομάρτυρες της Μικράς Ασίας (1921-1923)

Γράφει ο Θεολόγος – Εκκλησιαστικός Ιστορικός – Νομικός Ιωάννης Ελ. Σιδηρά

Τις ημέρες αυτές τιμούμε την Ιερά μνήμη και τα φρικτά μαρτύρια που υπέμειναν οι πέντε εθνοϊερομάρτυρες του Πατριαρχείου μας κατά τη διάρκεια των σφαγών σε βάρος του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας από τους Τούρκους, τους γνωστούς «τσέτες» του Κεμάλ Ατατούρκ. Τότε ήταν που οι πέντε εθνοϊερομάρτυρες αρχιερείς συνελήφθησαν, εβασανίσθησαν και ετελεύτησαν τον βίο τους με φρικτό και μαρτυρικό θάνατο. Τόση μάλιστα ήταν η βαρβαρότητα του Κεμαλικού στρατού, αλλά και του άτακτου τουρκικού λαού, που δεν ευρέθη ούτε τμήμα από το λείψανό τους, αφού κυριολεκτικώς τους κατακρεούργησαν.

Το 1993 η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος με την υπ' αριθμ 2556/ 5-7-1993 εγκύκλιό της απεφάσισε να τιμούνται την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, κατ' έτος, οι κάτωθι εθνοϊερομάρτυρες: 1) Ο Μητροπολίτης Σμύρνης, Άγιος Χρυσόστομος, 2) Ο Μητροπολίτης Ικονίου, Άγιος Προκόπιος, 3) Ο Μητροπολίτης Κυδωνίων, Άγιος Γρηγόριος, 4) Ο Μητροπολίτης Μοσχονησίων, Άγιος Αμβρόσιος, 5) Ο επίσκοπος Ζήλων, Άγιος Ευθύμιος.

Μητροπολίτης Σμύρνης Άγιος Χρυσόστομος Καλαφάτης

Ο εθνομάρτυς και Ιερομάρτυς, Μητροπολίτης Σμύρνης Άγιος Χρυσόστομος Καλαφάτης γεννήθηκε το έτος 1867 στην πόλη Τρίγλια του νομού Προύσης. Εισήχθη στην Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης όπου ολοκλήρωσε τις θεολογικές του σπουδές και απεφοίτησε εξ αυτής αριστούχος. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως αρχιδιάκονος στις Ιερές Μητροπόλεις της Μυτιλήνης και Εφέσου, πλησίον του μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντίνου του Ε΄, ο οποίος τον πήρε μαζί του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο όπου τον διόρισε Μέγα Πρωτοσύγκελο. Το έτος 1902 εξελέγη παμψηφεί μητροπολίτης Δράμας, την οποία εποίμανε μέχρι το έτος 1910, καθόλη δηλαδή την ταραγμένη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνος, ενάντια στην βουλγαρο-εξαρχική προπαγάνδα και ένοπλη βία. Ο ίδιος αντιστάθηκε υπερασπιζόμενος τα δίκαια

του Οικουμενικού Πατριαρχείου και γι' αυτό διορίστηκε δύο φορές από την Δράμα στην Προύσα και στην Κωνσταντινούπολη.

Όταν τον Μάρτιο του 1910 εχίρευε η Ιερά και ένδοξη Μητρόπολη Σμύρνης, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέλεξε τον εθνοϊερομάρτυρα Χρυσόστομο Μητροπολίτη Σμύρνης, από την οποία λόγω της εθνικής του δράσεως εξορίστηκε και πάλι δύο φορές. Οι Νεότουρκοι από τότε τον θεωρούσαν επικίνδυνο και ισχυρό εμπόδιο στις τάσεις που είχαν να αφανίσουν τον ελληνισμό της Μικράς Ασίας. Όταν ο ελληνικός στρατός απεβίβασθη στην Σμύρνη ο άγιος Χρυσόστομος επέστρεψε εκ της εξορίας του στην Ιερά Μητρόπολη Σμύρνης και συνέχισε το πολύπλευρο ποιμαντικό και εθαρχνικό του έργο ως αναμφισβήτητος ηγέτης του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας.

Με την υποχώρηση του ελληνικού στρατού από το μέτωπο της Μικράς Ασίας και την εισβολή του κεμαλικού στρατού στη Σμύρνη, ο Άγιος Χρυσόστομος ηρνήθη, παρά τις

πιέσεις και παρακλήσεις των χριστιανών, να εγκαταλείψει το ποίμνιό του. Έτσι τη νύκτα του Σαββάτου προς Κυριακή (27/28 Αυγούστου 1922) συνελήφθη υπό του γνωστού αιμοσταγούς Νουρεντίν Πασά εντός του περιλάμπρου ναού της Αγίας Φωτεινής και παρεδόθη στον εξαγριωμένο τουρκικό όχλο, ο οποίος κυριολεκτικά τον κατακρεούργησε, αφού δεν ευρέθη ούτε τμήμα από το λείψανό του. Στη Βέροια όμως σώζεται μέχρι και σήμερα η ποιμαντορική του ράβδος.

Μητροπολίτης Κυδωνιών Άγιος Γρηγόριος Ωρολογάς

Ο εθνοϊερομάρτυρας μητροπολίτης Κυδωνιών Άγιος Γρηγόριος Ωρολογάς γεννήθηκε στην Μαγνησία της Μικράς Ασίας το έτος 1866. Σπούδασε στην ιερά θεολογική σχολή της Χάλκης εκ της οποίας απεφοίτησε το έτος 1889, οπότε και χειροτονήθηκε διάκονος. Ύστερα από δύο έτη, το 1891, χειροτονήθηκε και πρεσβύτερος. Η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εξέλεξε τον Άγιο Γρηγόριο, κατά το έτος 1902, μητροπολίτη Στρωμνίσης, αλλά λόγω της εθνικής του δράσεως μετετέθη στην Ιερά Μητρόπολη Κυδωνιών (1908).

Σχετικά με τον βίο του Αγίου Γρηγορίου, πρέπει ν' αναφέρουμε ότι στην τετραετία 1889 – 1892 edίδαξε σε πολλά σχολεία ως διδάσκαλος και ιεροκήρυξ της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως. Κατά το διάστημα 1892 – 1894 υπήρξε πρωτοσύγκελλος της ιεράς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, όπου άσκησε και τα καθήκοντα του ιεροκήρυκος. Από το 1894 έως το 1901 διετέλεσε καθηγητής του γυμνασίου Σερρών, ιεροκήρυξ και

επίσημος εκπρόσωπος της μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών. Κατά την διετία 1901 – 1902 διετέλεσε και πρωτοσύγκελος της μητροπόλεως Δράμας.

Ο Άγιος Γρηγόριος ως μητροπολίτης Κυδωνιών (1908-1922), λίγο πριν από την μικρασιατική καταστροφή, έκανε πάμπολλες και δραματικές υποδείξεις προς τη δημογεροντία των Κυδωνιών να φύγουν οι Έλληνες από την πόλη στη Μυτιλήνη, αλλά δυστυχώς δεν εισακούσθηκε με αποτέλεσμα στις 22-8-1922 οι άτακτοι Τούρκοι να σφάξουν 4.000 Έλληνες. Ο ίδιος ο Άγιος Γρηγόριος κατάφερε να έλθουν ελληνικά πλοία με αμερικανική σημαία και να παραλάβουν 20.000 από τις 35.000 των Ελλήνων της ευρύτερης μητροπολιτικής του επαρχίας. Τελικώς όμως συνελήφθη από τον κεμαλικό στρατό στις 30-9-1922 και αφού εβασανίσθη φρικτά, εθανατώθη οικτρά και μαρτυρικά στις 3 Οκτωβρίου του 1922. Το ιερό λείψανό του δεν ευρέθη ποτέ.

Μητροπολίτης Μοσχονησίων Άγιος Αμβρόσιος Πλειανθίδης

Ο εθνοϊερομάρτυς μητροπολίτης Μοσχονησίων Άγιος Αμβρόσιος Πλειανθίδης υπήρξε αρχικά επίσκοπος Ξανθουπόλεως και εξελέγη μητροπολίτης Μοσχονησίων στις 19 Φεβρουαρίου του 1922. Κατά την υποχώρηση του ελληνικού στρατού από το μέτωπο στην Μικρά Ασία βοήθησε πολλούς συμπατριώτες του να επιβιβασθούν σε συμμαχικά πλοία, μαζί και άλλους εννέα ιερείς της μητροπόλεώς του, προκειμένου να σωθούν από την βεβαία σφαγή εκ μέρους του κεμαλικού στρατού. Ο ίδιος συνελήφθη από τον κεμαλικό στρατό, εβασανίσθη φρικτά και τελικώς ετάφη ζωντανός σε τάφο όπου βρήκε μαρτυρικό θάνατο στις 15 Σεπτεμβρίου του 1923. Το ιερό λείψανό του δεν ευρέθη ποτέ.

Επίσκοπος Ζήλων Άγιος Ευθύμιος Αργιτέλης

Τέλος, ο εθνοϊερομάρτυς επίσκοπος Ζήλων Άγιος Ευθύμιος Αργιτέλης υπήρξε ιερομόναχος της μονής Λειμώνος. Σπούδασε στην ιερά θεολογική σχολή της Χάλκης εκ της οποίας απεφοίτησε το 1907. Εξελέγη επίσκοπος Ζήλων στην ιερά μητρόπολη Αμασειάς, όπου ανέπτυξε μεγάλη θρησκευτική και εθνική δράση. Οι Τούρκοι τον φυλάκισαν μαζί με άλλους Έλληνες προκρίτους της επαρχίας Αμασειάς. Ζήτησε τότε από τις κεμαλικές αρχές να θεωρηθεί ως ο μόνος ένοχος και να απαλλαγούν όλοι οι υπόλοιποι. Δεν έγινε δεκτό το αίτημά του. Έτσι οι κεμαλικοί αφού τον υπέβαλαν σε πολλά και φρικτά βασανιστήρια, τον εγκατέλειψαν χωρίς τροφή και νερό, οπότε εκοιμήθη στις 29-5-1921. Το ιερό λείψανό του δεν ευρέθη ποτέ.

Μητροπολίτης Ικονίου Άγιος Προκόπιος Λαζαρίδης

Ο εθνομάρτυρας και ιερομάρτυρας, μητροπολίτης Ικονίου Άγιος Προκόπιος Λαζαρίδης εγγεννήθη στην πόλη των Τυάνων της Καππαδοκίας το έτος 1859. Σπούδασε στην ιερά θεολογική σχολή της Χάλκης και στη συνέχεια υπηρέτησε στις ιερές μητροπόλεις Νικομηδείας και Νικαίας. Κατά το έτος 1894 εξελέγη τιτουλάριος επίσκοπος Αμφιπόλεως και εγκατεστάθη στην αρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως υπηρετώντας στην συνοικία Βλάγκα. Το 1898 εστάλη ως πατριαρχικός έξαρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Μακεδονία και ειδικώς στις ιερές μονές Αγίας Αναστασίας και Θεοτόκου Κοσινίτσας προκειμένου να φέρει την ειρήνευση στις εκεί μοναστικές αδελφότητες.

Το έτος 1899 εξελέγη μητροπολίτης Δυρραχίου, έπειτα προήχθη στη μητρόπολη Φιλαδελφείας και κατά το έτος 1911 στην ιερά μητρόπολη Ικονίου, όπου ανέπτυξε μοναδική ποιμαντική, εκκλησιαστική, εθνική και εκπαιδευτική δραστηριότητα. Γι' αυτό τον λόγο ο Κεμάλ διέταξε να εξορισθεί από την μητρόπολη Ικονίου. Τελικώς εδολοφονήθη φρικτώς και μαρτυρικώς υπό των κεμαλικών στις 12 Μαρτίου του 1923. Δεν ευρέθη το λείψανό του.

Αυτή υπήρξε εν ολίγοις η ζωή, η δράση και ο φρικτός – μαρτυρικός θάνατος των παραπάνω πέντε εθνοϊερομαρτύρων και Αγίων της εκκλησίας μας, οι οποίοι ετελεύτησαν τον βίο τους υπέρ πίστεως και πατρίδος.

Η τελευταία επιστολή του Εθνοϊερομάρτυρος Χρυσοστόμου Σμύρνης προς τον τότε Οικουμενικό Πατριάρχη Μελέτιο Δ΄

Ο τελευταίος εθνικός και εκκλησιαστικός ηγέτης της Ιωνίας και Άγιος της Εκκλησίας παρέμεινε πιστός στο ποίμνιό του, ενώ είχε αντιληφθεί τον φρικτό και μαρτυρικό θάνατό του.

Με αφορμή την θλιβερή και επώδυνη επέτειο της μικρασιατικής καταστροφής, αλλά και την συμπλήρωση 89 ετών από την αποφράδα ημέρα του φρικτού και μαρτυρικού θανάτου (9-9-1922) του εθνοϊερομάρτυρος Αγίου Χρυσοστόμου, μητροπολίτου Σμύρνης, δημοσιεύουμε την τελευταία επιστολή που απέστειλε ο άγιος Χρυσόστομος στον τότε οικουμενικό πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μελέτιο Δ΄ Μεταξάκη. Το ακριβές κείμενο της επιστολής είναι το εξής:

«Παναγιώτατε δέσποτα,

Διερχόμεθα ημέρας και ώρας μεγάλης ταραχής και αγωνίας. Τα μέχρι της σήμερον αήττητα αναδειχθέντα ελληνικά όπλα φαίνεται ότι εκάμφθησαν προ των κολοσσιαίων παντοίας φύσεως πολεμικών υλικών, ιδίως πυροβολικού, αεροπλάνων και αυτοκινήτων, αλλά και ανδρών, παρασκευών και προμηθειών του εχθρού.

Η μία μετά την άλλην αι οχυρωματικά μας γραμμαί έπεσαν εις χείρας του εχθρού. Μετά τας θέσεις του Αφιόν Καραχισάρ και τα επίσης στρατηγικά σημεία Τοναλού Βουνάρ εγκατελείφθησαν υπό των ημερών, οι οποίοι νυν μάχονται απεγνωσμένον αγώνα εν Μπανάζ. Σήμερον την μεσημβρίαν ακριβώς επεσκέφθη τον Επιτελάρχην της Στρατιάς Στρατηγόν κ. Βαλέτταν κι ηρώτησα αν υπάρχουν ελπίδες βάσιμοι να αναχαιτισθή υπό του στρατού μας η εξαπολυθείσα εχθρική επίθεσις και προέλασις.

Ομολογώ δε ότι εκ των απαντήσεών του δε έμεινα διόλου ικανοποιημένος και ευχαριστημένος, διότι και οι παρήγοροι λέξεις, ας μοι προσέθηκεν, ότι έχομεν και άλλας γραμμάς αμύνης εν Ουσάκ και εν Φιλαδελφεία, διόλου δεν μας καθυσύχασαν.

Εν δε τη συσκέψει των δύο ανωτάτων κοινοτικών σωμάτων της πόλεως, ήτις έλαβε χώραν σήμερον περί το εσπέρας, παρά πάντων ωμολογήθη το λίαν κρίσιμον και σοβαρόν της καταστάσεως και μετά τας δηλώσεις έτι και διαβεβαιώσεις του Υπάτου Αρμοστού προς μεταβάσαν παρ' αυτώ ιδιαιτέραν Επιτροπήν, ότι τόσον αυτός όσον και ο αρχιστράτηγος αγρυπνούσι και λαμβάνουσιν όλα τα υπό των περιστάσεων ενδεικνυόμενα μέσα και μέτρα, και πάλιν τα πνεύματα όλων είνε τεταραγμένα και εξεγηγερμένα, μετά την εις Σμύρνην μάλιστα άφιξιν των πρώτων καταφόρτων εκ δυστυχών προσφύγων εξ Ουσακίου και άλλων χωρών σιδηροδρομικών συνολικών.

Οι πάντες προαισθάνονται ότι οι μέγιστοι των κινδύνων και των συμφορών επικρέμανται επί του δυστυχούς χριστιανικού πληθυσμού, όσον του εσωτερικού, άλλο τόσον και της Σμύρνης, γνωστού όντος μάλιστα ότι και αυτοί οι αστικοί και αγροτικοί Τουρκοί πληθυσμοί όλοι, ουδενός εξαιρουμένου, είνε ωπλισμένοι μέχρις οδόντων, χάρις εις την ακατανόητον επί τριετίαν ανοχήν και μακροθυμίαν της Υπάτης Αρμοστείας και όλων των λοιπών στρατιωτικών και αστυνομικών ελληνικών αρχών.

Νικηφόρος είσοδος του τουρκικού στρατού εις τας πόλεις του εσωτερικού και δη και εις την πρωτεύουσαν πόλιν Σμύρνην και η συνένωσις μετ' αυτού όλων των εξωπλισμένων τουρκικών πληθυσμών, όσοι πλήρεις ασφαλείας και ησυχίας έζων μέχρι τούδε υπό την Σκέπην της ελληνικής διοικήσεως και την προστασίαν του ελληνικού στρατού, μεθ' οίων εξάψεων λύσεως και αγρίας σφαγής θέλει σημειωθή. Είναι περιττόν να σημειωθεί ενταύθα, διότι όλοι έχομεν πικροτάτην αιματηράν πείραν των αλλεπαλλήλων και συνεχών και αναποφεύκτων σφαγών, δι' ων σημειούται πανταχού η διάβασις των Τούρκων είτε ως ηττημένων είτε ως νικητών.

Δυστυχώς, όλος και ο υπαίθριος των χωρίων και ο αστικός των πόλεων ελληνικός πληθυσμός διατελεί, παντελώς άοπλος χάρις εις τα αυστηρά και όντως δρακόντεια μέτρα, άτινα κατ' αυτού ελήφθησαν, αφ' ου υπό της Υπάτης Αρμοστείας ουδ' εις αυτήν την επί άλλαις χρησταίς ελπίσι ιδρυθείσαν εν Σμύρνη ελληνικήν μρικασιατικήν άμυναν επετράπη να αγοράση και φέρη όπλα και εξοπλίση πολιτοφυλακάς προς αναπτέρωσιν του καταπεπτωκότος φρονήματος των ημετέρων και προστασίαν της ζωής των πολιτών τουλάχιστον από τας συμμορίας και τα άτακτα τουρκικά στίφη.

Δια τον λόγον αυτόν θα συμβή το πρωτάκουστον φαινόμενον να παραδοθή εις την σφαγήν και τον όλεθρον ολόκληρος εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων πληθυσμός, χωρίς να δυνηθή να αντιτάξη αξιόχρεων τινά υπέρ της ζωής του έστω και πρόσκαιρον ολίγων ημερών ή ωρών άμυναν, μέχρις ότου τουλάχιστον παρέμβωσιν αι ευρωπαϊκαί δυνάμεις και σώσωσι την κατάστασιν, και τούτο κατόπιν των τόσων διατυμπανισθέντων και διαλαληθέντων περί παμμικρασιατικής ελληνικής οργανώσεως και Αμύνης, τα οποία χάρις εις τας ακατανοήτους και ακαταλογίστους απαγορεύσεις της ελληνικής διοικήσεως έμειναν γεγραμμένα μόνον εν τοις προς την Μικρασιατικήν άμυναν υπομνήμασί μου και εν ταις ακαδημαϊκαίς και πλατωνικαίς συζητήσεσι και τοις πρακτικοίς των μελών της λεγομένης μικρασιατικής εν Σμύρνη αμύνης.

Των πραγμάτων επί ξυρού ακμής και εν ούτω κρισίμω σημείω ευρισκομένων, όλων τα απέλπιδα όμματα στρέφονται και πάλιν προς την μητέρα Εκκλησίαν και ικετεύομεν πάντες την υμετέραν θεοτάτην παναγιότητα, όπως εν τη αξιοχρέω αυτής μερίμνη προβή επειγόντως και αποτελεσματικώς εις τα κατάλληλα παρά τοις εν Κωνσταντινουπόλει Υπάτοις Αρμοσταίς προς σωτηρίαν των εις έσχατον κίνδυνον σφαγής και ολέθρου ευρισκομένων χιλιάδων χριστιανών τέκνων της σοβαρά μέτρα. Ημείς ενταύθα αποστέλλομεν αύριον επιτροπάς εκ μελών των δύο σωμάτων υπό την προεδρίαν μου τόσον προς τον ύπατον αρμοστήν και τον αρχιστράτηγον όσον και προς τους ενταύθα γενικούς προξένους Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Αμερικής, ίνα εφελκύσωμεν την προσοχήν των επί των μελλόντων γενέσθαι μεγίστων κακών, τα οποία ημείς μεν οι χριστιανοί ορμεμφύτως διαισθανόμεθα ότι θα λάβωσι χώραν καθ' όλην την Μικρασίαν εις μεγίστην και ευρυτάτην κλίμακα, οι δε ημέτεροι Αρμοστής και Αρχιστράτηγος, καθώς και οι ξένοι πρόξενοι, δεν θέλουσι να πιστεύωσι ότι είνε δυνατόν εν πλήρει εικοστώ αιώνι να λάβωσιν χώραν εν αυτώ τω ομφαλώ της Ευρώπης υπό τα όμματα όλου του πεπολιτισμένου χριστιανικού κόσμου.

Μόνον φοβούμεθα μήπως δεν μας επιτραπή υπό των ελληνικών πολιτικών και στρατιωτικών του τόπου αρχών να τηλεγραφήσωμεν και καταστήσωμεν εγκαίρως ακουστήν την φωνήν της οδύνης μας και εις τα χριστιανικά ανακτοβούλια και τας κυβερνήσεις της Ευρώπης και Αμερικής.

Εφ' ω και προσθέτως ικετεύομεν την Υμετέραν παναγιότητα ίνα μη λείψη εγκαίρως να διαφωτίση την χριστιανικήν συνείδησιν των πεπολιτισμένων λαών και ιδία του κληρικού κόσμου της Ευρώπης και Αμερικής περί των επαπειλουμένων κατά των χριστιανών της Μικρασίας μεγίστων κακών. Επί τούτοις επιφυλασσόμενος να αναφέρω τακτικώς ει τι σοβαρόν οσημέρα λαμβάνει χώραν εν τω τόπω προς πλήρη διαφώτισιν και γνώσιν της μητρός εκκλησίας, δράττομαι της ευκαιρίας να σημειωθώ μετ' άκρου σεβασμού.

Εν Σμύρνη τη 19η Αυγούστου 1922

Ο Σμύρνης Χρυσόστομος»